

Ennakkoluuloista eheyteen? Työläisväestön ja opettajiston monisyiset suhteet sisällissodan jälkeisenä aikana

Anna-Kaisa Ylikotila

Ilmolahti, Oona 2017. Eheys ja ennakkoluulo. Työväestön ja kansakouluopettajiston jännitteinen suhde Helsingissä sisällissodasta 1930-luvulle. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. 527 s.

Vuoden 1918 jälkimainingeissa suomalainen kansakouluopettajisto joutui haastavan tehtävän eteen, sillä kansaa tuli yhtenäistää yhteisen hyvän ja Suomen tulevaisuuden nimissä. Opettajien ja koko kansakoululaitoksen koettiin epäonnistuneen tässä tehtävässä aiemmin, mistä traagisimpana esimerkkinä pidettiin sisällissotaa. Mutta miten yhtenäistetään kansaa, joka ei välttämättä edes halua yhtenäistyä? Miten suhtaudutaan niihin, jotka taistelivat toisenlaisen yhteiskunnan puolesta ja olivat jo valmiiksi pettyneitä valtiolliseen tilanteeseen? Miten voidaan rakentaa kansallista käsitystä meistä, kun vastakkainasettelu oli niin tuoreena ja selkeänä kaikkien mielissä?

FT Oona Ilmolahti on tarttunut väitöskirjassaan tärkeään, mutta haastavaan ongelmaan: työläisväestön ja opettajiston väliset suhteet ja kanssakäymiset sisällissodan jälkeisenä aikana. Siinä missä työläisväestö oli taistellut sisällissodassa punaisten puolella, kategorisoidaan opettajat lähinnä valkoisten riveihin Ilmolahdenkin työssä. Ilmolahden tutkimus on ajankohtainen paitsi sisällissodan muistovuoden takia, myös sen käsittelemien teemojen vuoksi, sillä viime vuosina julkisessa keskustelussa on toistuvasti esitetty kahtiajaon lisääntyneen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksesta käy hyvin ilmi, kuinka sata vuotta sitten Suomessa köyhiä suorastaan pelättiin ja pidettiin yhteiskunnallisena ongelmana: tuo sama taakka on nykyisessä yhteiskunnassa siirtynyt esimerkiksi työttömien, syrjäytyneiden ja maahanmuuttajien harteille. Tiettyyn asemaan joutuminen nähtiin (ja nähdään yhä) johtuvan yksilöstä itsestään eikä esimerkiksi yhteiskunnallisista olosuhteista. Pelkästään tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuuluminen tai jopa tiettyssä kaupunginosassa asuminen voi niin ikään merkitä, stigmatisoida, yksilön.

Ilmolahden tutkimuksessa liikutaan erilaisissa tunneyhteisöissä kuten työläisväestön kodeissa, helsinkiläisissä kansakouluissa sekä työläislapsille tarkoitetun järjestötoiminnan parissa. Työssä keskeiseen osaan nostetaan nimenomaan tunteet ja sisällissodan jättämät traumat tunnekokemuksena. Ilmolahden tutkimuksessa onkin nähtävissä yhtymäkohtia Ulla-Maija Peltosen sisällissotakokemuksia käsitteleviin tutkimuksiin. (Peltonen 1996; Peltonen 2003.) Ilmolahden määrittelyn mukaan keskiössä sotatapahtumien itsensä sijaan on niiden jättämä tunnejälki ja yksilöiden kokemukset sodasta. Työn teoreettinen viitekehys rakentuu erityisesti sodasta rauhaan palaamisen sekä yhteisö(je)n sisäisen palautumisen ja sopeutumisen ympärille.

Ilmolahden tutkimuksessa määritellään myös työväenluokan resilienssiä eli kykyä palautua hankalista ja traumaattisista tapahtumista takaisin normaalin arjen pariin. Ilmolah-

den mukaan työväestön keskuudessa tämä kyky perustui toisilla traumaattisista kokemuksista vaikenemiseen, mutta toisilla toivon revanssista. Esimerkiksi osallistuminen työväen järjestöjen toimintaan on saattanut auttaa sotatrauman purkamisessa joidenkin osalta, mutta sen kautta traumat ja katkeruus ovat voineet siirtyä myös eteenpäin sukupolville, joilla ei ole omakohtaisia muistoja tai kokemuksia sodasta. Tällä tavoin järjestötoiminta on voinut olla paitsi toipumista tukevaa, mutta myös kahtiajakoa ylläpitävää toimintaa.

Ilmolahti mainitsee johdannossaan, että väitöstyön viimeistely tapahtui varsin nopeasti kireän aikataulun sanelemana, mikä myös jossain määrin heijastuu työhön itseensä. Metodina käytetty lähiluku jää jokseenkin pintapuolisesti selitetyksi, minkä vuoksi sen käytettyvyys ja relevanssi tutkimuksen toteuttamisen kannalta jää osittain perustelematta. Myöskään työn rakenne ei ole kaikilta osin loogisin ja toisenlaisella käsittelytavalla työstä olisi voitu saada napakampi. Esimerkiksi työn temaattisen rakenteen vuoksi tutkimuksen ajallinen ulottuvuus on vaarassa hukkaa, sillä heti sisällissodan jälkeiset tapahtumat asettuvat ikään kuin rinnakkain 1930-luvun tapahtumien kanssa: tämä on melko ongelmallista, sillä tultaessa 30-luvulle sotatapahtumista oli kulunut kuitenkin jo yli kymmenen vuotta ja tämän lisäksi kyseisestä vuosikymmentä värittivät omat poliittiset hankaluutensa.

Ilmolahti pyrkii omalla tutkimuksellaan tarkastelemaan työväestön ja opettajien välistä suhdetta mahdollisimman kattavasti, mikä osoittautuu varsin haastavaksi. Useiden erilaisien aihealueiden vuoksi työstä jää epäyhtenäinen vaikutelma ja erityisesti pari viimeistä käsittelylukua tuntuvat jäävän varsin irralliseksi muusta kokonaisuudesta. Aihepiirin laajuuden vuoksi tutkimuksen punainen lanka on vaarassa kadota, kun Ilmolahti lähtee kerrään eri suuntiin purkautuvia tutkimusteemojaan yksi kerrallaan.

Tutkimuksen aihe on kiinnostava ja ansaitsee tulla perusteellisesti käsitellyksi, mutta toisaalta laaja-alaisen käsittelyn vuoksi kestää varsin pitkään, ennen kuin lukija kokee pääsevänsä pureutumaan itse tutkimustuloksiin. Tutkimuskysymykset ovat suorastaan häkellyttävän laajoja, minkä vuoksi lukijalle väistämättä herää ajatus siitä, olisiko tutkimusta voitu jännevöittää määrittelemällä tutkimuskysymykset tarkemmin. Työ itsessään on varsinainen tiiliskivi väitöskirjaksi, sillä jo pelkästään itse tekstiosuutta työssä on lähes 500 sivua ja sen laajuuden vuoksi kokonaiskuvan muodostaminen työstä on haastavaa.

Ilmolahden työn merkitystä ja ansioita ei tule vähätellä, sillä hän on kuitenkin tehnyt mittavan urakan aineistonsa keräämisessä ja analysoinnissa. Vaikka sekä työläisväestöä, koulutusta, opettajuutta että sisällissotaa on kaikkia käsitelty suomalaisessa historian tutkimuksessa runsaasti, tarjoaa Ilmolahden tutkimus tärkeän näkökulman perheiden ja yksittäisten ihmisten sisällissotakokemuksista. Suurimmaksi ansioksi Ilmolahden työssä voikin lukea sen, että siinä kirjoitetaan auki yksilön kokemuksia paitsi sisällissodasta, myös siitä toipumisesta. Sisällissodan ja sen merkityksen käsittely tavallisten suomalaisten perheiden kannalta onkin työn kiinnostavimpia puolia.

Esimerkiksi sisällissotakokemusten avaaminen työläisperheiden sisäisen kirjeenvaihdon tai lasten tekemien piirustusten kautta on paitsi kiinnostavaa, myös äärimmäisen koskettavaa. Tutkimuksesta käy hyvin ilmi, miten syvälle jo lapsiin punaisten ja valkoisten välinen rajanveto on asettunut sekä myös lasten kokema pelko isän tai muun perheen menettämisestä sekä väkivallan ja yhteiskunnallisten olojen järkkymisestä. Sodan lapsiin jättämällä tunnejäljellä oli väistämättä suuri merkitys myös suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta, sillä lopulta näistä lapsista kasvoi aikuisia ja kansalaisia, jotka olivat joutuneet todistamaan yhden pahimmista kriiseistä, mitä suomalaiset ovat koskaan kohdanneet.

Ilmolahti toteaa väitöskirjansa esipuheessa, että työn lähtökohtana on ollut punaisten ja valkoisten yksipuolisen kahtiajaon hälventäminen sekä heidän välistensä ristiriitojen ymmärtäminen. Päämääränä Ilmolahdella on siis ymmärtää kahden eri poteroihin kaivautu-

neen osapuolen lähtökohtia eikä ylläpitää niitä. Tämä näkemys on ehdottoman tärkeä, mutta lukijalle jää työn jälkeen vielä jokseenkin epäselväksi, pystyykö Ilmolahden työ todella hälventämään tätä perinteistä kahtiajakoa. Opettajien esittäminen jokseenkin yksioikaisesti valkoisten propagandaa tukevana ja työläisväen lapsia sortavana ammattikuntana tuntuu useissa kohdin varsin kärjistetyltä näkemykseltä. Poikkeuksena esitellään ainoastaan tietyt opettajajaksilöt, jotka ovat selkeästi oman toimintansa kautta asettuneet työläisväestön puolelle.

Tämän lisäksi näkökulmallisuus korostuu aineistovalinnoissa, sillä myös niissä toistetaan vanhoja vastakkainasetteluja niiden purkamisen sijaan. Jotta vastakkainasettelun purkamisessa olisi voitu onnistua, olisi työssä käytettyjen aineistojen käsittely kaivannut taakseen lisää analyysia ja problematisointia: tässä törmätään jälleen sekä laajojen tutkimuskysymysten että aineiston asettamaan ongelmaan, mikä asettaa omat haasteensa syvällisen analyysin kirjoittamiselle. Tämän vuoksi tutkimuksen näkökulmaan olisi voinut toivoa lisää syvyyttä ja moniulotteisuutta ja ehkä juuri aineiston ja aihepiirien valtava kirjo vaikuttaa siihen, että useat teemat tuntuvat jäävän hieman pintapuolisesti käsitellyiksi.

Työn otsikko kuvaa kuitenkin varsin osuvasti sitä, miten käytännön tasolla ennakkoluulot estivät tavoitellun kansallisen eheyden saavuttamisen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksen lukemisen jälkeen herää väistämättä ajatus siitä, että vaikka maailma näennäisesti muuttuu, kuinka paljon yhteiskunta ja asenteet ovat lopulta muuttuneet sen mukana? Palataksemme takaisin alkuun voikin jäädä pohtimaan sitä, ettei tiettyjen yksilöiden tai ihmisryhmien asettaminen yhteiskunnan laitamille ole nykyään kovin vierasta.

Kirjallisuus

Peltonen, Ulla-Maija 1996. *Punakapinan muistot: Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Peltonen, Ulla-Maija 2003. *Muistin paikat: Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FM Anna-Kaisa Ylikotila työskentelee Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella Suomen historian oppiaineen tohtorikoulutettavana.